

Antikvarisk förundersökning inför planerad omgestaltning av fastigheten Lejonet 5, Växjö

Växjö kommun
Kronobergs län

Samuel Palmblad

**KULTUR
PARKEN
SMÅLAND**

Antikvarisk förundersökning inför planerad omgestaltning av fastigheten Lejonet 5, Växjö

Produktion och distribution:

Smålands museum

Box 102

351 04 Växjö

**KULTUR
PARKEN
SMÅLAND**

©2019 Smålands museum, Växjö

Foto: Samuel Palmblad om inget annat anges

Tryckt hos Kulturparken Småland/Smålands museum

ISSN 1403-2902

Lejonet 5, Växjö

Administrativa uppgifter

- Län: Kronoberg
- Kommun: Växjö
- Objekt: Lejonet 5, Växjö centrum
- Ärendebeskrivning: Antikvarisk förundersökning
- Beställare: WSP
- Utförare: 1:e antikvarie Samuel Palmblad vid Kulturparken Småland
- Fotograf: Samuel Palmblad om inget annat anges
- Kulturparkens rapportnummer: 2019:4
- Skyddad byggnad enligt kulturmiljölagen: Nej
- q-märkt byggnad enligt Plan- och bygglagen: Nej
- Registrerad fornlämning: Ja (RAÄ Växjö 170:1)
- Inom riksintresse för kulturmiljön: Ja

Inledning

Med anledning av planerad tillbyggnad och omgestaltning av fastigheten Lejonet 5 i Växjö har undertecknad getts uppdraget att sammanställa en övergripande antikvarisk förundersökning. Aktuell plats utgör en del av Växjös äldsta historia och även om dagens byggnad är förhållandevis modern måste stor respekt prägla eventuella förändringar med tanke på det centrala läget och förhållandet till intilliggande fastigheter.

Antikvariska förutsättningar

Fastigheten ligger inom ett riksintresse för kulturmiljön. Värdet utgår från den medeltida stadsbildningen, den utpräglade rutnätsindelningen, esplanaderna, fondbyggnader och en väl sammanhållen våningshöjd på centrums bebyggelse. Kring Stortorget finns en rad märkesbyggnader av stort arkitektoniskt värde. Residenset och gamla Riksbanken som ligger i direkt anslutning till Lejonet 5 är dessutom byggnadsminnen. Fastigheten Lejonet 4 gränsar i söder till Lejonet 5 och detta förnäma och välbevarade borgarhus från 1844 är av stort kulturhistoriskt värde. Detta sammantaget ställer mycket höga krav på eventuella exploateringar och förändringar inom berört stadsrum. Kulturmiljön måste bedömas som så känslig att tillkomna byggnadskroppar måste underordnas befintliga strukturer och inte inkräkta på den rådande monumentalitet som präglar Stortorget.

Historisk bakgrund

Denna förundersökning avser inte beröra något arkeologiskt material men naturligtvis är platsen av stort stadshistoriskt intresse. Vid sentida utgrävningar i direkt anslutning till Lejonet 5 har en rad spännande fynd gjorts. Affärsverksamhet på fastigheten har med säkerhet bedrivits sedan 1600-talet. Här låg en apoteksbyggnad under 1700-talet och 1800-talets första hälft men huset strök med vid den stora stadsbranden 1843. Tomten bebyggdes snabbt och det som möjligen kan betraktas som stadens första varuhus etablerades på platsen. Här startade J. E. Berg sin affärsrörelse, i utbudet ingick exempelvis specerier, manufakturerna samt porslin och hit kom många landsbygdsbor för att handla vilket nödvändiggjorde ett synnerligen stort stall. När köpman Berg blev rådman överlät han affären till några anställda vilka i olika former fortsatte verksamheten till 1963 då kommunen som

övertagit fastigheten genomdrev en rivning. Byggnaden från 1840-talet i två våningar med frontespiser var visserligen sliten men överlag i gott skick med en välbevarad exteriör. Den reveterade fasaden hade en tidstypisk nyklassicistisk prägel vilket överlag kännetecknade centrumbilden i Växjö vid denna tid.

Stadskarta från 1918 där fastigheten Lejonet 5 markeras med en röd pil. Brunmarkerade objekt utgörs av putsade trähus, röda av sten och gula brädklädda. Växjö stadsbyggnadsarkiv

Foto föreställande Lejonet 5 taget från Kronobergsgatan i början av 1960-talet. Här hade bedrivits affärsverksamhet sedan 1840-talet. I bakgrunden gamla Riksbanken. Foto: Lennart Petersson

Foto taget från korsningen Storgatan/Kronobergsgatan vid samma tid (se bild ovan). Foto: Lennart Petersson

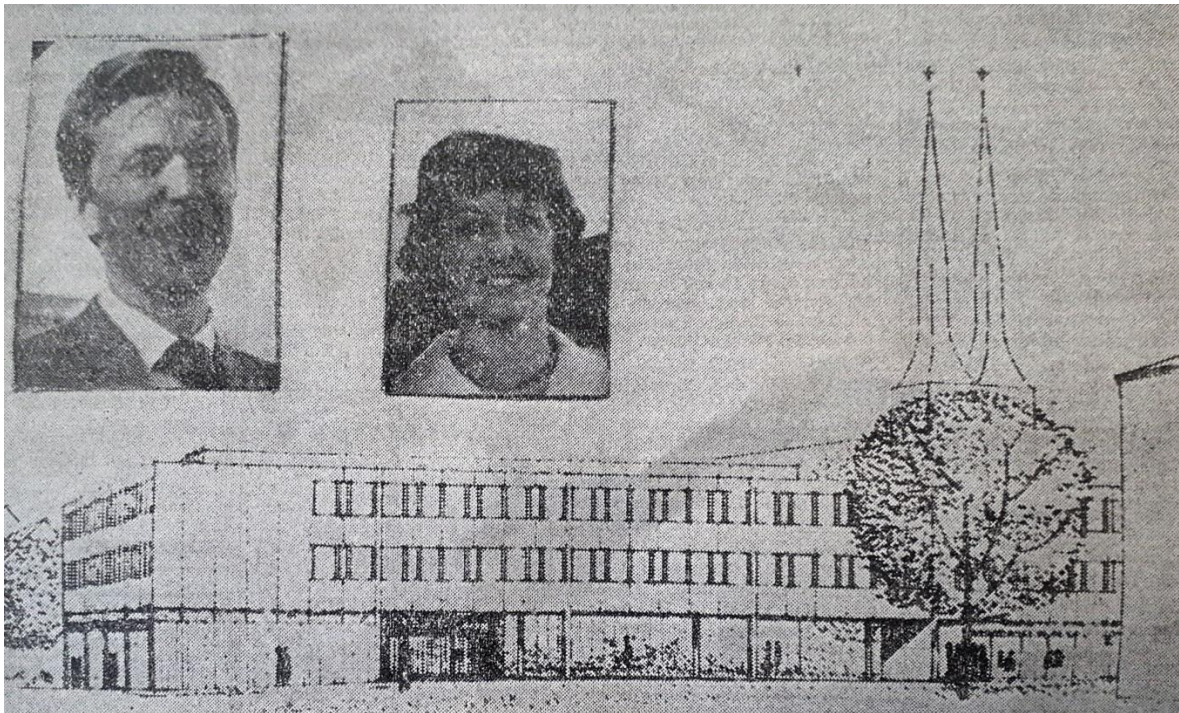
Stadshus

I slutet av 1950-talet presenterades ritningsförslag på ett nytt stadshus i Växjö. Tanken var att i stort sett riva hela kvarteret och använda tomten för stadens administration. Därmed skulle sessionssal, kanslifunktioner, sammanträdesrum och ett 90-tal tjänsterum behöva tillskapas samt ett stort antal parkeringsplatser. I september 1958 gavs en detaljerad redogörelse för stadsfullmäktiga av paret Olle och Barbro Ståhl vilka utarbetat ett förslag med tillhörande fysisk modell. Komplexet var mot Stortorget i tre våningar och mot den lägre liggande Linnégatan i fyra våningar, taket var platt. Höjdmässigt förelåg inga problem då stor hänsyn tagit till befintlig struktur men kvarterskaraktären hade i grunden förändrats då ett antal friliggande hus skulle ersättas av en sammanhållande byggnadskropp. Planerna grusades och istället beviljas Domus-koncernen byggrätt för ett provisoriskt varuhus.

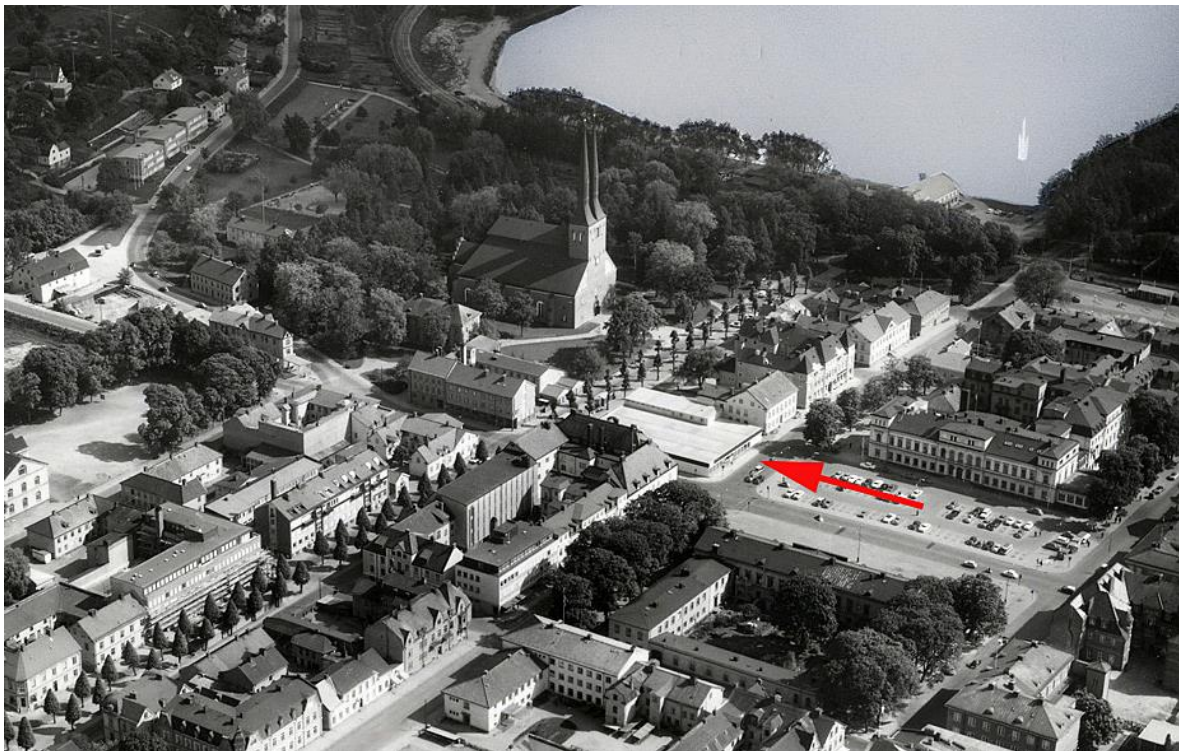
Domus

I den tidslucka som uppstod mellan rivningen av det äldre Domusvaruhuset och tillkomsten av det nya utmed Storgatan/Klostergatan valde ledningen att satsa på en provisorisk affärslokal vid Stortorget. Efter att bebyggelsen på fastigheten rivits under våren 1963 (nuvarande Lejonet 5) påbörjade Skanska ett forcerat arbete som pågick mellan april till juli 1963. Affärsytorna koncentrerades till en samlad våningsyta och "baracklösningen" var troligtvis Sveriges största provisoriska varuhus. En synnerligen rationell och avskalad arkitektur var nödvändigt och den rektangulära, platta byggnaden upplevdes minst sagt som en udda fågel i stadsrummet. Domus hyrde tomten av staden under två år. Då det nya varuhuset kunde invigas i april 1965 lämnades baracken

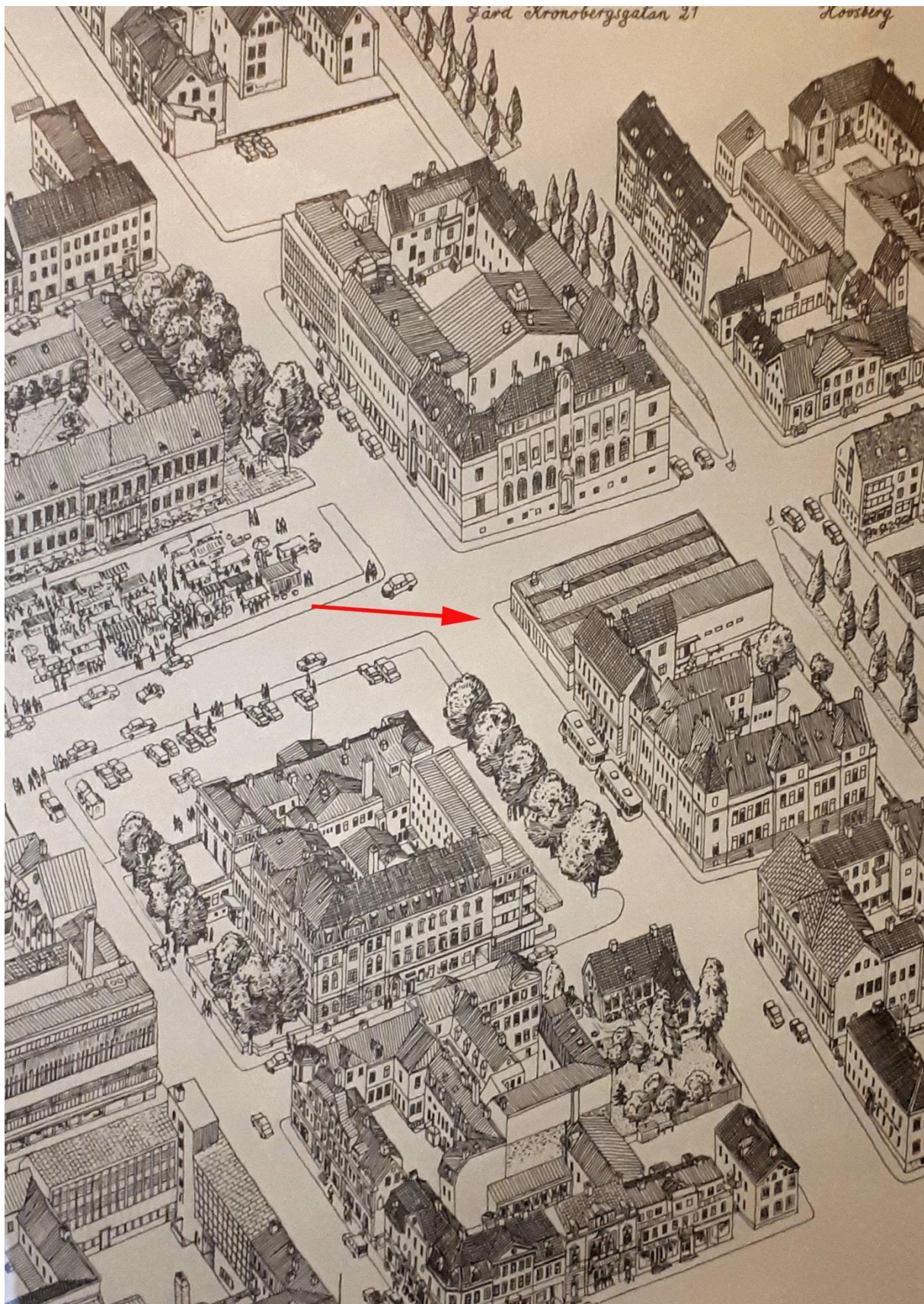
vilken var planerad för rivning. Intresset för lokalerna var emellertid så stora att andra intressenter hyrde in sig. Huskroppen såldes först 1974 och sektionerna monterades ned 1976 och återuppsattes i samhället Oskarsström för att även där fungera som affärslokal.

Klipp från en tidningsartikel föreställande ett förslag på nytt stadshus i kvarteret Lejonet som presenterades 1958. På bild syns ansvariga arkitekter, paret Olle och Barbro Ståhl med kontor i Stockholm. Kronobergaren 580927

Flygfoto från 1963. Pilen anger det just uppförda provisoriska Domusvaruhuset i ett affärsplan. Foto: Smålands museums fotoarkiv

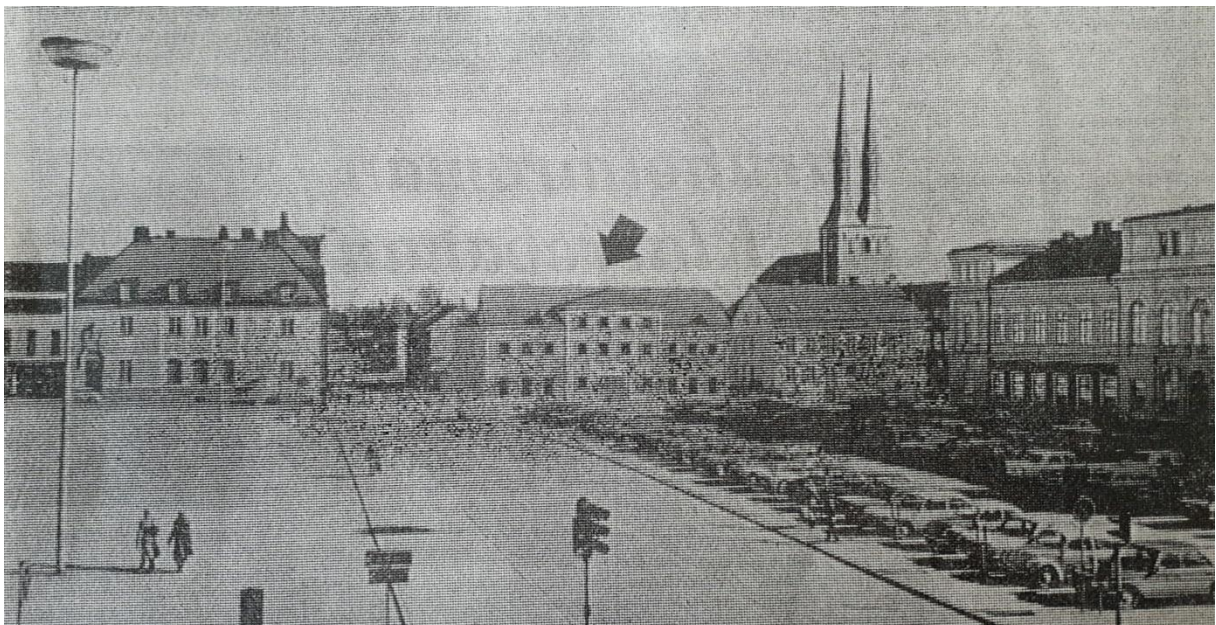

Avfotograferad tavla föreställande Växjö centrum 1969. Detaljrikedomen är imponerande. Konstnären, Bodo von Campenhausen, har t.o.m. lyckats tydliggöra marklutningen mot Linnégatan. Pilen anger Lejonet 5 och det provisoriska Domusvaruhus som då fanns på tomten.

Domusvaruhuset, odaterad bild från Stortorget. Foto: Lennart Petersson

Den danskfödde arkitekten Bent Jörgen Jörgensen ritade 1976 ett förslag till nytt bostadshus på Lejonet 5. Byggnaden skulle ersätta det då rivna Domusvaruhuset. Jörgensen var en strikt modernistiskt skolad arkitekt men förslaget tar sin utgångspunkt i den nyklassicistiska karaktär som präglade centrumets äldre bebyggelse. Huset är avseende proportioner och volymer väl kvartersintegrerad där stor hänsyn tagits till rådande strukturer. Den suddiga bilden är hämtad ur en tidningsartikel. Kronobergaren 761021.

Skanska

Det var inte självklart vad den attraktiva tomtytan skulle användas till efter genomförd rivning 1976. Den i Växjö välkände arkitekten Bent Jörgen Jørgensen ritade ett förslag på bostadshus med tioalet lägenheter. En stilanpassad byggnad i två våningar och sadeltak med frontespis mot Stortorget. Arkitektkontoret vid Skanska cementgjuteriet (Skanska) presenterade 1979 ritningar på ett nytt huvudkontor. Underlaget hade framställt av arkitekterna Peter Wisme och Bertil Mernsten, Wisme ligger bakom en rad byggnader i staden. Stilen var modern men helt klart finns det beröringspunkter med den äldre arkitekturen i närområdet. Volym, höjder och proportioner var genomtänkta med syfte att inte inkräkta på exempelvis Riksbankens eller Stadshotellets monumentalitet. Fasaden avsågs putsas och avfärgas i en beigeaktig ton. Längorna utmed Linnégatan, Kronobergsgatan och Storgatan är väl definierade med markerade och väl framträdande gavelpartier. Sadeltaket upptas av en rad takfönster men även indragna fönster vilket medför att takfallen inte "störs" av uppstickande konstruktioner. Bygglov gavs och sommaren 1981 var entreprenaden färdig. I bottenplan flyttade ett apotek in och en cirkel kunde därmed slutas. Ett 90-tal anställda inom Skanska erhöll även arbetsutrymmen. Stortorget var nu åter slutet där perioden 1963 till 1981 får betraktas som en udda och närmast ovärdig period i kvarterets långa historia.

Sammanfattning av aktuellt förslag

Utöver en rad generella anpassningar med syfte att förbättra arbetsmiljön och smidigare flöden i lokalerna önskar beställaren tillskapa större och fler ljusinläpp. Mot Linnégatan rivs plan två och tre och två större våningsplan tillkommer där översta planet erhåller en takterrass. Innergården påbyggs kraftigt varvid en byggnadskropp i fyra våningar avses uppföras, i handlingarna benämnt Skrinet.

Antikvariska kommentarer

Dagens byggnad kan inte betraktas som arkitektoniskt märkvärdig. Utformningen präglas av postmodernismens stildrag där vissa detaljer och exteriöra uttryck tar sin utgångspunkt i den äldre centrumkaraktären. Utifrån dessa aspekter utgör Lejonet 5 ett intressant exempel på hur nybyggnation i ett känsligt stadsrum kan gestaltas. Fastigheten utgör en välbevarad årsring vilket, enligt Plan- och Bygglagslagen intentioner, innebär att ett varsamt förhållningssätt ska präglade eventuella omgestaltningar där ursprungskaraktären tas tillvara.

- Tilltänkta takkupor och utskjutande glaspartier kommer naturligtvis förändra husets utformning där särskilt takfallens uppbyggnad blir påtaglig. Detta till trots bedöms att ingreppet är arkitektoniskt möjligt där tilltänkt utformning även förstärker redan förekommande exteriöra inslag. I underlaget redovisas inte tilltänkta materialval vilket är av synnerligen stor vikt för att undvika störande och avvikande tillägg. Val av glas är exempelvis av stor betydelse.
- Rivning och återuppbyggnad av våningsplan mot Linnégatan bedöms också kunna genomföras. Det är av största vikt att tredje planet får en tydligt markerad indragning samt att avslutningen mot öster med fördel avfasas då helt vinkelräta volymer är högst främmande i aktuell miljö.
- Utifrån de historiska blickfång vilka präglat och präglar Stortorget ska nya uppstickande volymer i största möjliga utsträckning undvikas. Lejonet 5 har alltid höjdmässigt samspelat med kringliggande fastigheter och samtidigt underordnat sig sin betydligt monumentalare granne i norr (f.d. Riksbanken). Att exploatera innergården utgör inga antikvariska hinder

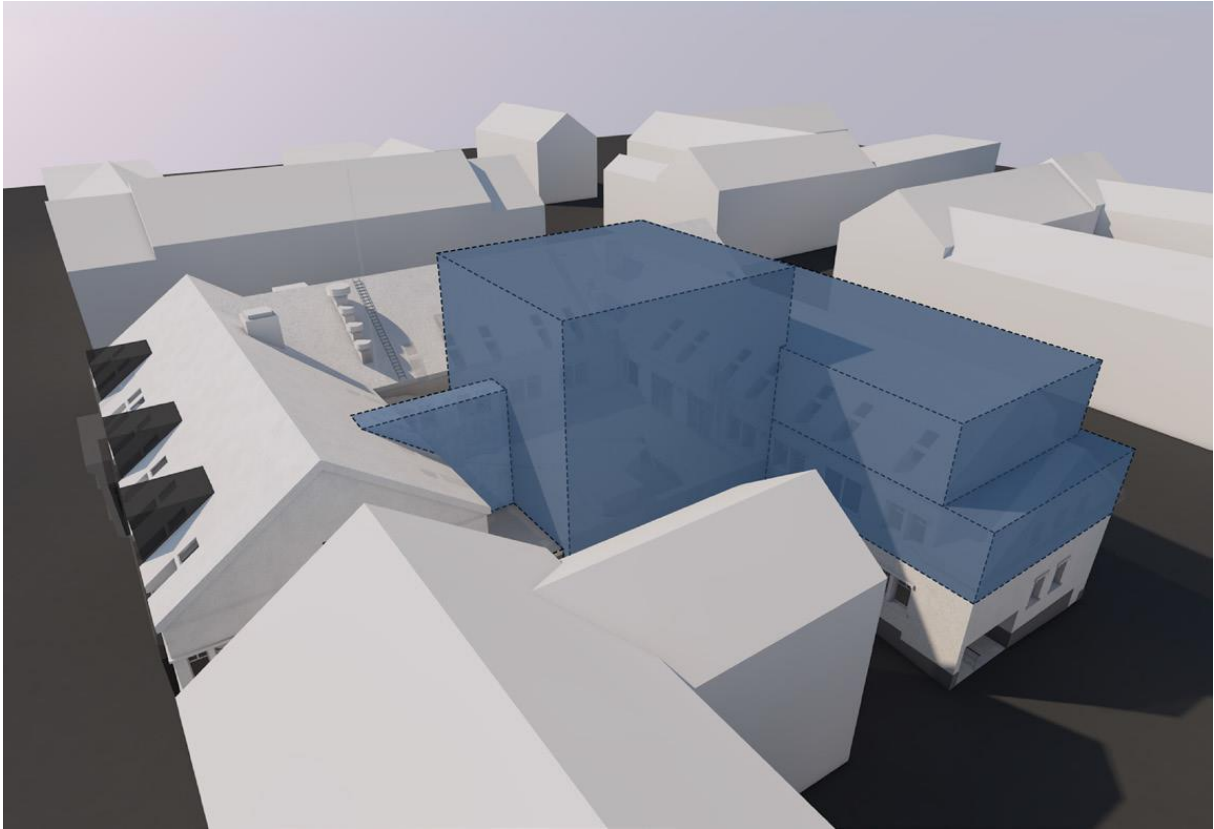
men att samtidigt bygga så högt att befintlig taknock passeras med god marginal är i detta sammanhang inte acceptabelt. En byggnadsklass av angivna dimensioner vilken tydligt kommer upplevas från Stortorget ska betraktas som alltför karaktärsförvanskade där hävdade siktlinjer, vilka tidigare beaktats, rubbas.

Förslag till omgestaltning. Fasad mot Kronobergsgatan och Storgatan. De mörkade glaspartierna är planerade tillägg. Illustration: StudioStockholm

Förslag till omgestaltning. Fasad mot Linnégatan och Storgatan. Den mörkmarkerade byggnadsvolymen redovisar tilltänkt omgestaltning. Illustration: StudioStockholm

Förslag till omgestaltning. Fågelperspektiv där innergårdens tilltänkta påbyggnad i fyra våningar presenteras. Illustration: StudioStockholm

Källor

Lantmäteriet

Stadsbyggnadskontorets arkiv i Växjö

Smålands museums klipparkiv

Smålands museums topografiska arkiv

Bildbilaga

Samtliga bilder är tagna i mars 2019. (Tyvärr var vädret inte det bästa)

Foto taget från residenstrappan.

Västra fasaden utmed Kronobergsgatan. Volym och proportioner har anpassats efter kvarterets historiska struktur och omgivande bebyggelse.

Foto taget från Linnégatan, norra fasaden.

Foto taget från Linnégatan, östra fasaden.

Del av södra gaveln mot Linnégatan. Via innergården kan Kronobergsgatan nås.